

CONTRIBUȚII LA PROBLEMA PROVENIENȚEI ARGINTULUI DIN TEZAURELE GETO-DACE, ÎN LUMINA DESCOPERIRII MONETARE DE LA STĂNCUȚA

(r. Călmățui, reg. Galați)

În perioada de timp care cuprinde ultimele două secole î. e. n. și primul secol al e. n., se constată în evoluția culturii materiale a populației geto-dace o nouă și importantă manifestare, binecunoscută și documentată arheologic pe teritoriul țării noastre. Este vorba de numeroasele și bogatele tezaure cu obiecte de argint, care prin tehnică și ornamentație caracterizează arta prelucrării argintului în Dacia în epoca la care ne-am referit. Fibule de diferite forme și mărimi, lăncișoare, brățări și coliere cu o întreagă serie de variante, cercei, inele, pandantive, vase în formă de cupe etc., toate din argint, lucrate cu o pricepere și îndemnare deosebită, constituie elementele care formează conținutul acestor tezaure. Numărul mare, varietatea, ca și originalitatea unor atare obiecte, găsite în regiunea carpato-dunăreană, au atras atenția arheologilor care le-au supus unui studiu amănunțit.

După cum era de așteptat cercetările în acest domeniu au stărut în mod special asupra apartenenței etnice și a stilului obiectelor, precum și asupra încadrării lor cronologice. Printre problemele mai puțin cercetate în această direcție, dar nu mai puțin importante, se numără și aceea privitoare la proveniența argintului folosit la confecționarea obiectelor de podoabă amintite. Fără îndoială că, pentru satisfacerea acestor nevoi, sursa principală și permanentă o constituiau minele exploatare de daci în regiunea Munților Apuseni încă din vremuri mai îndepărtate. Cantitățile imense de argint, despre care ne informează Lydus că au fost ridicate de Traian din Dacia, au dus la concluzia că ele erau rezultatul exploatărilor miniere din Transilvania, acumulate de regii daci, în mod treptat, în decursul secolelor precedente¹. Alături de această importantă sursă,

¹ J. Carcopino, *Les richesses des Daces et le redressement de l'empire romain, sous Traian*, in „Dacia”. I, 1924, p. 31 și 32.

dacii n-au scăpat prilejul să folosească pentru nevoile lor și alte izvoare, bineînțeles de o valoare mai redusă, oferite de anumite împrejurări, cum ar fi de pildă expedițiile de pradă, ca și monedele aflate în circulație în Dacia în secolele II — I î. e. n. Asupra acestui aspect al problemei ne-am propus să stăruim în acest studiu, în rezolvarea căruia vom încerca să aducem unele date noi.

Se știe că, începînd din secolul II î. e. n., pe teritoriul locuit în antichitate de geto-daci, pătrund și circulă în număr mare tetradrahme ale orașului Thasos, ale Macedoniei Prima și drahme din Apollonia și Dyrrhachium². O bună parte din aceste monede continuă să circule și să fie tezaurizate și în cursul secolului următor, împreună cu denarii romani din timpul republicii, care încep să circule în Dacia nu mult după anul 100 î. e. n.³

Împrejurarea că numeroasele monede din categoriile amintite s-au găsit tezaurizate împreună cu obiectele de podoabă dacice⁴ a îndemnat pe unii cercetători să considere că argintul din bijuteriile în discuție își are originea în monedele aflate la această dată în Dacia.

Încercînd să explice geneza tezaurelor dacice de argint, cercetătorul maghiar G. Téglás constată că acestea încep să apară o dată cu pătrunderea în regiunile noastre a monedelor thasiene, macedonene, din Apollonia și Dyrrhachium, a denarilor romani republicani, a monedelor diferitelor orașe grecești sudice și chiar ale orașelor sud-italice⁵. Vasile Pârvan pare să se ralieze acestui punct de vedere, atunci cînd acceptă ca „folositoare explicația dată de învățatul maghiar pentru partea pur materială a chestiunii” și atunci cînd constată, pentru această epocă, „o profuziune de material, destul de rar în Dacia și mai greu de extras decît aurul”⁶. El adaugă la fondul de monede amintit și piesele de argint celtice⁷. Aceeași ipoteză, altfel nuanțată și mai clar exprimată, o întîlnim și la Dorin Popescu, care este de părere că argintul folosit pentru confecționarea bijuteriilor era extras de daci din Munții Apuseni, precum și din monedele greco-romane care circulau așa de activ în Dacia⁸.

Într-un studiu apărut de curînd, N. Fettich respinge ca neînte-meiată această părere, pe motiv că în obiectele de podoabă s-a întrebuițat un argint curat și de bună calitate, în comparație cu cel folosit la baterea monedelor „barbare”⁹. Argumentul învățatului maghiar nu pare de loc convingător, iar legătura dintre cele două categorii de descoperiri nu este de loc potrivită. În primul rînd, prin monedele „barbare”

² C. Moisil, în BSNR, 1920, p. 60; idem, în CNA, 1943, p. 155—165; un studiu amplu asupra circulației acestor monede a făcut B. Mitrea, în ED, X, Roma, 1945, p. 64—99.

³ B. Mitrea, *op. cit.*, p. 100—124; idem, în *Studii și referate privind istoria României*, I, 1954, p. 298; I. Wincler, în același loc, p. 155—158.

⁴ B. Mitrea, *Notă asupra unor tezaure de monede romane descoperite în Dacia*, în RIR, V—VI, 1935—1936, p. 287—291; Dorin Popescu, în „Dacia”, VII—VIII, 1937—1940, p. 197—202 și în „Dacia”, XI—XII, 1945—1957, p. 68—69.

⁵ G. Téglás, în AE, 1892, p. 408 și urm.

⁶ V. Pârvan, *Getica*, București, 1926, p. 560.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Dorin Popescu, în „Dacia”, VII—VIII, 1937—1940, p. 197.

⁹ N. Fettich, în Acta Arch., III, 1953, p. 173.

descoperite pe teritoriul țării noastre, cu caractere specific locale, înțelegem imitațiile după tetradrahmele lui Filip al II-lea, pe care le înglobăm în grupa monedelor dacice¹⁰. Studiarea acestor imitații locale a permis să se constate că diferitele tipuri monetare corespund unui cadru regional¹¹, și că argintul, în ceea ce privește calitatea lui, în cele mai multe cazuri destul de bună, variază în funcție de tip și epocă. Dacii, buni cunoscători ai calității argintului, au putut foarte ușor să aleagă din masa de imitații acea categorie de monede care corespundea intereselor lor.

În al doilea rând trebuie ținut seama de faptul că imitațiile locale, în comparație cu monedele din Thasos, din Apollonia și Dyrhachium și cu monedele romane republicane etc., bătute dintr-un argint de calitate superioară, sînt semnalate numai în cîteva dintre tezaurele ce conțin obiecte, și chiar atunci sînt în număr redus, uneori găsindu-se împreună cu exemplare din celelalte categorii de monede. Acest lucru denotă că imitațiile locale nu au fost luate în considerație pentru acest scop decît în măsură redusă, așa încît procentele de corpuri străine din argintul acestor tipuri monetare, atunci cînd au existat, nu puteau influența calitatea întregii cantități de argint intrat în prelucrare. Dacă meșterii daci au putut să elimine cu ușurință impuritățile din monede și să cîștine argintul dorit, cum crede Oct. Floca¹², este o problemă care merită toată atenția, dar în stadiul actual al cunoștințelor noastre nu se poate da un răspuns afirmativ, fără unele rezerve și fără o prealabilă verificare de ordin tehnic.

Am menționat în cele de mai sus că ipoteza transformării, la o anumită dată, a diverselor categorii de monede din Dacia în obiecte de argint, a fost sugerată de faptul că cele două feluri de descoperiri apar în cele mai multe cazuri împreună. Asemenea situații ne sînt semnalate într-o serie de localități, pe care le prezentăm în ordinea geografică, pe regiuni, în cele de mai jos :

1. La Săcălășău (r. Marghita, reg. Oradea)¹³ s-au descoperit, împreună cu un arc de fibulă, un număr de 23 de drahme ale orașului Dyrhachium.

2. În localitatea Gura Văii (r. Pleșcuța, reg. Oradea)¹⁴ s-au găsit 52 de drahme din Apollonia, alături de un fragment de lăntișor și două inele de argint.

3. Tot din reg. Oradea, r. Ineu, de la Moroda¹⁵, provin cîteva brățări și alte obiecte de podoabă, cu care se aflau împreună și 10 denari romani republicani.

4. La Remetea (r. și reg. Timișoara)¹⁶ ne este semnalată descoperirea unui tezaur, din inventarul căruia fac parte fibule, brățări, un

¹⁰ C. Moisil, în BSNR, 1920, p. 59 și urm.

¹¹ Oct. Floca, în „Dacia”, XI—XII, 1945—1947, p. 103.

¹² Oct. Floca, *Contribuții la cunoașterea tezaurelor de argint dacice. Tezaurul de la Săcălășău și Șeica Mică*, București, Ed. Acad. R. P. R., 1956, p. 35.

¹³ Dorin Popescu, în „Dacia”, VII—VIII, 1937—1940, p. 201.

¹⁴ „Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen”, XV, 1956, p. 321 ; F. Römer, în AÉ, VI, 1886, p. 388.

¹⁵ F. Römer, *op. cit.*, p. 389.

¹⁶ Bleyer Izsó, în AÉ, XXVI, 1906, p. 365.

lănțișor, toate din argint, 169 de denari romani republicani și 17 tetradrahme thasiene.

5. Cîteva monede romane republicane și un torques s-au găsit la Gherla (reg. Cluj)¹⁷.

6. Un important tezaur compus din lăntișoare, pandantive, 120 de monede romane republicane și 318 drahme din Dyrhachium, provine de la Someșul Cald (reg. Cluj)¹⁸.

7. În aceeași regiune, la Stupini (r. Bistrița)¹⁹ s-au descoperit circa 400 de denari romani republicani și un inel emisferic.

8. La Cerbăl (reg. Hunedoara)²⁰ s-a găsit un bogat tezaur alcătuit din brățări, spirale, inele, pandantive, 491 de denari romani republicani și cîteva imitații de tip local.

9. De la Agîrbiciu (r. Mediaș; reg. Stalin)²¹ provin cîteva fragmente de fibule și monede romane republicane.

10. La Senereuș (r. Sighișoara, reg. Stalin)²² s-au descoperit împreună o brățară, un torques, un lăntișor, o fibulă, cîteva inele etc. și circa 10 denari romani din vremea republicii.

11. În 1954 a intrat în posesia muzeului de la Mediaș, un tezaur de monede și obiecte descoperit în comuna Șeica Mică (r. Mediaș, reg. Stalin). El se compune din 348 de monede romane republicane, trei torquesuri, cinci brățări, un lanț și două fibule²³.

12. Alte cîteva obiecte de podoabă și monede romane republicane sînt semnalate ca provenind de la Ghelintă (r. Tîrgul Secuiesc, Reg. Autonomă Maghiară)²⁴.

13. Unul dintre cele mai importante tezaure de argint dacice alcătuit din 15 cupe, două brățări, o fibulă, o monedă din Dyrhachium și alta thasiană, s-a descoperit recent la Sîncrăieni (r. Miercurea Ciuc, Reg. Autonomă Maghiară)²⁵.

14. La Poiana (r. Tg.-Jiu, reg. Craiova)²⁶ s-a găsit un tezaur format din torques-uri, brățări, inele, plăci decorative, 13 denari romani republicani și alți 10 din vremea imperiului (sec. I e. n.).

15. În apropiere de București, la Herăstrău²⁷, s-a descoperit un alt însemnat tezaur, conținînd un vas în formă de cupă, fibule, brățări și 55 de tetradrahme thasiene.

¹⁷ Dorin Popescu, in „Dacia”, XI—XII, p. 68.

¹⁸ Fr. Kenner, in „Archiv f. Kunde österr. Geschichtsq.”, XXIV, p. 383—384; F. Römer, *op. cit.*, p. 388.

¹⁹ G. Fischer, in „Festgabe zur Feier der Einweihung des neuen ev. Gymn.”, etc., Bistritz, 1911, p. 4—24.

²⁰ Ortway T., in AE, 1875, p. 217.

²¹ K. Horedt, „Dacia”, XI—XII, p. 265.

²² F. Römer, *op. cit.*, p. 389.

²³ Oct. Floca, *Contribuții*, p. 18 și urm.

²⁴ J. Hampel, in AE, 1895, p. 276.

²⁵ Z. Székely și D. Kovács, *Adatok a dákok késő vaskori műveltségéhez*, Miercurea Ciucului, 1954, p. 15—31.

²⁶ C. S. Nicolăescu - Plopșor, in „Dacia”, VII—VIII, 1937—1940, p. 204—215.

²⁷ Dorin Popescu, „Dacia”, XI—XII, 1945—1947, p. 35 și urm.

16. De la Coada Malului (r. Teleajăn, reg. Ploiești)²⁸ se cunoaște un depozit cu brățări, fibule etc. și o tetradrahmă de la Filip al II-lea, folosită ca pandativ.

17. Ca ultimă descoperire amintim tezaurul găsit la Epureni (r. Huși, reg. Iași)²⁹, în care, pe lângă fibule și brățări, se întilnesc și 76 de imitații locale după tetradrahmele lui Filip al II-lea.

În afara acestor descoperiri rămîne o serie de tezaure dacice, puține de altfel la număr, în care nu este menționată prezența monedelor; acest lucru se datorește, cel puțin pentru unele dintre ele, faptului că nu avem informațiile necesare asupra condițiilor de găsiră și nici conținutul lor complet. Precizăm că descoperirile prezentate mai sus sînt cele mai importante și cele mai numeroase din grupa tezaurelor dacice și că ele pot servi astfel ca o serioasă bază documentară pentru problema de care ne ocupăm.

Am căutat să reamintim cîteva din datele arheologice, precum și unele dintre principalele păreri privitoare la proveniența argintului folosit de daci la confecționarea obiectelor de podoabă în sec. II — I î. e. n.³⁰, și rolul pe care l-au jucat în acest proces monedele aflate în Dacia la această dată.

A reieșit în mod limpede și credem că am subliniat în mod suficient, că între cele două categorii de descoperiri, care se asociază și sînt contemporane, există o strînsă legătură, ce nu poate fi socotită o simplă întîmplare. Dovada vom încerca să o facem cu o nouă descoperire, care prin conținutul ei important vine să sprijine în mod temeinic cele înfățișate mai sus.

Această descoperire recentă, constînd dintr-un tezaur monetar, a fost făcută în toamna anului 1953, pe teritoriul comunei Stănceuța (r. Călmățui, reg. Galați), pe malul stîng al Dunării, la circa 40 km la sud de Brăila. Stabilirea împrejurărilor în care a avut loc descoperirea, ca și achiziționarea tezaurului pentru Muzeul național de antichități, s-au făcut cu ocazia cercetării noastre la fața locului, în decembrie 1954. Cu acest prilej am aflat că țăranul Franz Buci și fiul său din comuna Stănceuța, pe cînd luau parte la lucrările de ridicare a unui dig, la circa 3 km nord-vest de sat, au găsit, la o adîncime de 0,50 m, un vas de argint, în care se aflau un număr însemnat de monede și două bare de argint. După spusele descoperitorilor, vasul — ai cărui pereți erau foarte subțiri — s-a sfărîmat o dată cu scoaterea lui din pămînt. Monedele descoperite sînt în număr de 87 și anume: 34 de denari romani din timpul republicii și 53 de tetradrahme thasiene.

În ceea ce privește prima categorie de monede, ea cuprinde piese

²⁸ Dorin Popescu, „Dacia”, VII—VIII, 1937—1940, p. 198 și în „Studii și referate...”, I, 1954, p. 91 și urm.

²⁹ G. Severeanu, în „Revista muzeului și pinacotecii Municipiului București”, I, 1935, p. 17 și urm.

³⁰ Dorin Popescu, în „Dacia”, XI—XII, 1945—1947, p. 69 și în „Studii și referate...”, I, 1954, p. 103 și urm.; C. Daicovicu, *La Transylvanie dans l'antiquité*, București, 1945, p. 30, nota 1 și p. 59, nota 1; Oct. Floca, *op. cit.*, p. 32—34.

dintre anii 150—52 î. e. n. Pe epoci de emisiuni, avînd ca bază datarea lui Grueber³¹, ele se grupează în felul următor :

Perioada	150	—	125 î. e. n.	4	bucăți
„	124	—	103 î. e. n.	6	„
„	102		î. e. n.	1	„
„	102	—	92 î. e. n.	6	„
„	91	—	89 î. e. n.	4	„
„	88	—	86 î. e. n.	7	„
„	85	—	82 î. e. n.	2	„
„	81	—	73 î. e. n.	2	„
„	72	—	50 î. e. n.	2	„

Total . . . 34 bucăți

Cea mai recentă dintre monedele romane republicane (aparținînd tipului trecut de Grueber în vol. I, la p. 494, sub nr. 3 931) datează din anul 52 î. e. n. Întrucît monedele thasiene nu ne oferă posibilități de datare mai exactă, acest denar ne dă o indicație prețioasă cu privire la data ascunderii tezaurului de la Stăncuța, care trebuie situată probabil nu mult după anul 52 î. e. n. ; în felul acesta, tezaurul este contemporan cu cele mai multe din tezaurele conținînd și obiecte dacice de podoabă.

Cea de-a doua categorie de monede o formează cele 53 de tetradrahme thasiene. Cu toate că nu vom stărui aici asupra acestei categorii de monede, găsim totuși necesar să menționăm că — în urma studierii lor în mod amănunțit — se desprinde clar prezența cîtorva imitații.

Obiectele care ne-au reținut în mod deosebit atenția — constituind în același timp partea importantă și de noutate oferită de descoperirea aceasta — sînt cele două bare de argint amintite mai sus. Una dintre ele este dreaptă și trapezoidală în secțiune, iar cealaltă are forma unei potcoave, fiind semicirculară în secțiune. Ambele bare au fost rupte în cîte două părți de către descoperitori, pentru a-și da seama de calitatea metalului. Greutatea lor este de 312 g, reprezentînd mai mult de 1/3 din greutatea totală a monedelor³².

Prezența acestui element într-un depozit monetar constituie un fenomen încă necunoscut pînă acum la noi pentru această epocă. O bară și șase mici nicovale de argint sînt semnalate în tezaurul de la Surcea³³, dar acolo lipsesc monedele.

Pentru explicarea situației întîlnite în depozitul de la Stăncuța, se pot face o serie de ipoteze, pe care le vom expune în cele ce urmează.

La o primă și sumară examinare a celor două bare de argint, legate de complexul în care au fost descoperite, s-ar putea spune că ne aflăm în fața dovezii unui proces de batere de monede, respectiv de contra-

³¹ H. A. Grueber, *Coins of the Roman Republic in the British Museum*, I, Londra, 1910, p. 117—137, 138—157, 158—188, 189—240, 241—315, 316—359, 360—410, 411—497.

³² Dacă raportăm această greutate la greutatea medie a unui denar din cuprinsul tezaurului (3,60 g) s-ar obține un număr de 86 de piese ; raportată la aceea a unei tetradrahme (în medie 13,78 g) ea este egală cu 22 de monede de acest tip.

³³ N. Fettich, *op. cit.*, p. 131 și Z. Székely, *op. cit.*, p. 8.

facere, barele de argint reprezentînd materialul brut necesar acestei operații. În acest caz ar trebui să admitem că tezaurul se afla în posesia unui meșter local, care — surprins de un eveniment oarecare — a fost silit să întrerupă operația amintită și să-și îngroape avutul în starea în care se găsea în acel moment. Aceasta ar fi și o concluzie logică, dacă ținem seama că în această vreme se întîlnesc numeroase imitații după tetradrahmele thasiene.

Dar o cercetare mai amănunțită a monedelor thasiene din descoperirea de care ne ocupăm (cele romane fiind originale), nu ne îngăduie să acceptăm o asemenea explicație. Și iată de ce. Procedînd la examinarea de ordin tehnic și la comparația tuturor pieselor între ele, oprindu-ne și asupra amănuntelor de batere, s-a putut constata că toate monedele thasiene se deosebesc între ele, încît nu se pot distinge două exemplare absolut identice. Acest fapt denotă că pentru baterea fiecăreia din monedele thasiene s-a folosit cîte o stanță diferită. Ar fi însă greu să credem că un singur meșter putea fi deținătorul unui număr atît de mare de stanțe, cu atît mai mult cu cît în depozitul nostru nu s-a găsit nici o stanță.

Reiese, prin urmare, în mod destul de limpede că monedele thasiene provin din ateliere deosebite. După batere, ele au fost puse în circulație, dovada pentru aceasta fiind și urmele de tocire; treptat ele au fost apoi tezaurizate. Toate cele arătate pînă aici nu ne îndreptățesc așadar să admitem că, în cazul descoperirii de la Stăncuța, se poate vorbi de o contrafacere monetară.

O a doua semnificație, pe care eventual ar putea să o aibă cele două bare de argint, ar fi aceea că ele reprezintă o valoare exprimată în bucăți de metal puse în circulație, fără să fie numai decît legate de un proces de prelucrare. În sprijinul acestei ipoteze se poate aduce faptul, binecunoscut pentru antichitate, că — la populațiile mai înapoiate din punctul de vedere al dezvoltării lor social-economice — metalul prețios a fost folosit multă vreme și pentru tezaurizare, fie sub formă de metal brut, fie sub formă de obiecte. Acest lucru se constată în mod frecvent nu numai înainte de apariția. cunoașterea și răspîndirea monedei, dar și mult timp după aceasta.

Este știut că populația geto-dacă a cunoscut moneda propriu-zisă către sfîrșitul secolului al IV-lea î. e. n.³⁴ și a folosit moneda proprie și apoi străină, pe o scară întinsă, în cursul secolelor următoare, III—I î. e. n.³⁵ Belșugul de monede a înlăturat, fără îndoială, la geto-daci, în mod treptat, schimbul cu metal brut și cu obiecte, marcînd astfel o nouă etapă în evoluția economică a regiunii respective. În noile condiții de dezvoltare social-economică, ar fi greu de conceput că populațiile din regiunea carpato-dunăreană mai erau încă tributare ale unui sistem de schimb învechit și depășit, în care era folosit metalul brut. Și de altfel nu mai cunoaștem — din descoperirile făcute pînă în prezent la noi — nici un caz care să arate că acest sistem ar mai fi fost practicat la geto-daci, în vremea cînd se constată o abundentă circulație monetară. De

³⁴ C. Moisil, în BSNR, 1920, p. 60; B. Mitrea, în ED, X, 1945, p. 27.

³⁵ C. Moisil, *op. cit.*, p. 61 și urm.; B. Mitrea, *op. cit.*, p. 27—134.

aceea nici a doua explicație ipotetică ce s-ar putea da barelor de argint nu are destule temeuri pentru a putea fi luată în considerație.

Întrucît primele două ipoteze se dovedesc a nu fi convingătoare, ne vom îndrepta atenția spre a treia ipoteză, sugerată de faptele expuse în prima parte a acestui articol, în care am înfățișat părerea, aproape unanim acceptată, că o parte din argintul folosit la confecționarea obiectelor de podoabă dacice provine din monedele greco-romane care circulau în Dacia. În acest caz trebuie să admitem că în descoperirea de la Stăncuța se găsesc elemente directe care indică un proces de transformare a monedelor în obiecte. Iar pentru aceasta este nevoie înainte de toate să putem dovedi că argintul din cele două bare de argint rezultă din topirea unor monede de felul acelorora cu care au fost găsite împreună.

În acest scop, materialul a fost supus unor analize pe cale spectroscopică³⁶ și rezultatele obținute s-au dovedit a fi foarte importante. Ele au stabilit cu suficientă probabilitate, că elementele constitutive majore ale celor două categorii de monede se întîlnesc combinate în bucățile de argint amintite. De aici se desprinde concluzia că barele de argint sînt rezultatul topirii unui număr de denari romani republicani și de tetradrahme thasiene, de felul acelorora cu care au fost descoperite. Cu datele furnizate de analizele menționate putem explica originea și prezența materialului brut din tezaurul nostru, dar nu putem explica cu aceeași certitudine scopul pentru care posesorul, respectiv meșterul, a transformat o parte din monede în argint brut. Totuși, dacă analizăm situația în funcție de cele spuse mai sus cu privire la legătura ce se poate face între depozitele de obiecte și monedele cu care se asociază în diversele descoperiri, putem întrevădea că intenția meșterului, în cazul tezaurului de față, era de a transforma monedele în obiecte. Această părere este sprijinită și aproape suficient documentată de faptul că întreg conținutul tezaurului, după spusele descoperitorului, se afla așezat într-un vas de argint, care s-a sfărîmat o dată cu ridicarea lui din pămînt. În orice caz este sigur că, în acest depozit, monedele nu au fost ascunse într-un vas de pămînt, așa cum se obișnuia în general și cum ne atestă mai toate descoperirile. De aceea se cuvine să dăm deplină crezare spuselor descoperitorului și să ne gîndim fie la existența unor foițe sau unui înveliș subțire de argint, fie mai degrabă la un vas de argint, pe care același descoperitor l-a ascuns și reținut. Și într-un caz și în celălalt, avem destule elemente pentru a presupune că intenția meșterului nu putea fi alta decît aceea de a transforma și restul monedelor, precum și barele, în diferite obiecte și podoabe de argint. Lucrul acesta ni se pare bine ilustrat în tezaurul de la Stăncuța, în care putem urmări cu destulă ușurință etapele principale ale unui asemenea proces. O primă etapă — constituită de operația de topire a monedelor — este reprezentată în mod clar prin cele două bare de argint. Cea de-a doua etapă cuprinde operația de transformare a argintului brut în obiecte, ilustrată și ea prin prezența recipientului de argint, despre existența căruia nu avem motive să ne îndoim.

³⁶ Analizele au fost făcute de către tov. lector C. Sahini, la Facultatea de chimie din București.

Prin această nouă descoperire monetară, credem că soluția dată problemei provenienței argintului din tezaurele cu obiecte dacice, chiar dacă nu poate fi considerată pe deplin sigură, pierde mult din caracterul ei ipotetic și poate fi socotită, în mare parte, un bun câștigat pentru istoria veche a țării noastre.

În această privință socotim necesar să facem unele precizări, pentru evitarea unor eventuale confuzii. De pildă, din sumarele referiri la problema în discuție făcute de G. Téglás și V. Pârvan, nu reiese în mod limpede dacă ei consideră că pentru obținerea obiectelor de podoabă s-a folosit numai argintul din monede, sau dacă acestea n-au furnizat decât o parte din materia primă. Este foarte probabil ca cei doi cercetători să fi avut în vedere cea de-a doua ipoteză, care pare de altfel și cea mai plauzibilă.

Părerea noastră în această problemă este că dacii au folosit pentru obținerea de obiecte de argint toate resursele pe care le-au putut avea la îndemână. În primul rînd ei trebuie să fi extras argintul din minele ce le exploatau în regiunea muntoasă. Alături însă de această sursă principală, ei au întrebuițat, pentru operația amintită și argintul din monedele aflate în circulație la acea dată în Dacia, în proporții greu de stabilit. Nu este exclusă însă posibilitatea ca, în anumite împrejurări, cînd extragerea argintului din mine nu mai era accesibilă, sau în anumite regiuni, unde minele au lipsit cu totul, monedele să fi constituit principala sau chiar singura sursă de materie primă.

În cazul în care tezaurele descoperite în regiunea de la sud de Carpați se dovedesc a fi lucrate în aceste părți, unde nu se poate vorbi de o extragere a argintului din mine, este fără îndoială că, în procesul amintit, materialul numismatic a avut un rol principal. De aceea nu trebuie să ne mire faptul că problema întrebuițării monedelor la prelucrarea obiectelor de argint dacice este documentată pentru prima dată, într-un mod mai sigur, de o descoperire din regiunea de cîmpie, departe de centrele miniere.

Prin conținutul său important, depozitul de la Stăncuța oferă și alte date prețioase cu privire la un alt aspect al problemei obiectelor dacice de podoabă. Impunîndu-se prin numărul lor mare ca și prin caracterul lor local, descoperirile de acest fel au fost considerate de către unii dintre cercetătorii noștri drept elemente de cultură dacică, realizate de meșteri băștinași în cuprinsul teritoriului de locuire geto-dacă³⁷. Cele două bare de argint de la Stăncuța despre care analizele au dovedit că rezultă din topirea unui număr de monede, la care se adaugă bara de argint din tezaurul de la Surcea, sînt mărturii directe, atestînd pe de o parte prelucrarea pe loc a bijuteriilor, iar pe de altă parte existența unor meșteri locali în Dacia, pricepuți în arta prelucrării argintului. Această constatare ne îngăduie să vorbim despre prelucrarea argintului la getodaci în sec. I î. e. n. și în mod implicit să admitem și existența unei producții de mărfuri, dacă ținem seama că ne aflăm în una dintre cele mai înfloritoare etape din viața economică și politică a populației geto-dace. O asemenea producție de mărfuri nu trebuie înțeleasă însă în sensul aceleia

³⁷ V. Pârvan, *op. cit.*, p. 561; Dorin Popescu, în „Dacia” XI—XII, p. 58.

care caracterizează statele sclavagiste în plină dezvoltare. Aceasta corespunde unui stadiu de dezvoltare al societății geto-dace, a cărei organizație statală nu îmbrăcase încă forma unui stat sclavagist de tipul celui grecesc sau roman.

CONSTANTIN PREDA

К ВОПРОСУ О ПРОИСХОЖДЕНИИ СЕРЕБРА ГЕТО-ДАКИЙСКИХ КЛАДОВ В СВЕТЕ МОНЕТНОЙ НАХОДКИ В СТЭНКУЦЕ (РАЙОН КЭЛМЭЦУИ, ОБЛАСТЬ ГАЛАЦ)

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

Одним из основных вопросов, связанных с изучением многочисленных кладов серебряных украшений и предметов, обнаруженных на территории гето-даков и восходящих к двум последним векам до н. э. и первому веку н. э., является и вопрос об источниках сырья, используемого даками при их изготовлении.

Некоторые исследователи — К. Теглас, В. Пырван и Д. Попеску — считают одним из главных источников серебра монеты из Фассоса, Аполлонии и Диррахия, Македонии Прима, римские денарии времен Республики и т. п., бывшие в то время в обращении в Дакии и найденные в большом количестве в кладах ценных предметов.

В подтверждение этого толкования автор приводит новые доказательства, почерпнутые из недавней находки монет. Речь идет о кладе фассоских и республиканских римских монет, обнаруженном на территории села Стэнкуца на расстоянии, приблизительно, 40 км к югу от Брэилы. Вместе с монетами обнаружены и два серебряных слитка: химическим анализом установлено, что они образовались из переплава монет, однородных с монетами клада, в котором они были найдены. По словам открывшего их исследователя, как монеты, так и слитки серебра находились в серебряном сосуде.

Нельзя связывать наличие указанных двух слитков серебра в кладе с процессом подделки монеты, так как монеты клада чеканились на различных монетных дворах и представляют разные нарезки. Однако существование их можно приписать процессу превращения монет в серебряные украшения и предметы. Так же объясняется и наличие серебряного сосуда, в котором схоронен клад и который, возможно, является заключительной фазой превращения монет в предметы.

Что касается рассматриваемого в целом вопроса о происхождении серебра в гето-дакийских кладах, то следует упомянуть, что его главным источником были рудники, разрабатываемые даками в горных районах, и лишь в некоторых случаях монеты. Однако не исключается, что при известных обстоятельствах в некоторых районах, где не может быть и речи о существовании рудников, монеты были у да-

ков важнейшим источником сырья для изготовления серебряных украшений и предметов.

Наличие двух слитков серебра в монетном кладе из Стэнкуцы выдвигает вопрос о переработке на месте указанных кладов ценных предметов и о существовании в этой области местных мастеров-специалистов по обработке серебра.

CONTRIBUTIONS AU PROBLÈME DE LA PROVENANCE DE L'ARGENT DES TRÉSORS GÉTO-DACES À LA LUMIÈRE DE LA DÉCOUVERTE DE STÂNCUȚA (Région de Galați)

(RÉSUMÉ)

L'un des problèmes essentiels de l'étude des nombreux trésors renfermant des objets et des parures en argent, qui ont été découverts sur le territoire géto-dace et qui remontent aux deux derniers siècles avant notre ère et au premier siècle de celle-ci, a trait à la provenance de la matière première utilisée par les Daces pour la confection de ces objets.

Certains chercheurs, comme G. Téglás, V. Pârvan et Dorin Popescu ont écrit que les principales sources de l'argent utilisé pour les objets de parure étaient les monnaies de Thasos, d'Apollonie et de Dyrhachium, celles de la Première Macédoine, les deniers de la République Romaine, etc., monnaies qui, à cette époque, avaient cours en Dacie et que l'on retrouve, nombreuses, dans les trésors à côté d'autres objets.

L'auteur invoque à l'appui de cette explication des arguments nouveaux, fournis par une récente découverte monétaire. Il s'agit d'un dépôt renfermant des monnaies de Thasos et des deniers romains de la République, découvert sur le territoire de la commune de Stâncuța, à environ 40 km au Sud de Brăila. En même temps que les monnaies, ce dépôt contenait deux barres d'argent, dont l'analyse chimique prouve qu'elles proviennent de la refonte de monnaies de même espèce que celles du trésor dans lequel elles furent découvertes. Monnaies et barres se trouvaient dans un vase d'argent.

Les deux barres d'argent de ce trésor ne peuvent pas être attribuées à une opération de faux-monnayeurs, car les monnaies de ce trésor proviennent d'ateliers distincts et ont été frappées à l'aide de coins différents. Elles pourraient cependant provenir de la transformation de monnaies en objets et parures d'argent. C'est ainsi que s'expliquerait également la présence du vase d'argent dans lequel se trouvait placé le trésor et qui représente peut-être la phase finale du processus de transformation des monnaies en objets.

En ce qui concerne la provenance de l'argent des trésors géto-daces, en général, il y a lieu de rappeler que les mines exploitées par les Daces dans la région montagneuse constituaient leur principale ressource d'argent et que ce n'est que plus tard qu'ils utilisèrent l'argent des monnaies. Rien cependant n'exclut l'hypothèse que, dans certaines circonstances, et dans des régions privées de mines, les monnaies aient pu constituer la principale source de matière première que les Daces employaient pour confectionner des objets et parures d'argent.

Les deux barres d'argent du dépôt monétaire de Stăncuța soulèvent le problème de la fabrication sur place des trésors d'objets mentionnés, ainsi que celui de la présence, dans ces régions, d'artisans locaux, experts dans l'art de l'orfèvrerie.
